

Нечай Олександр Віталійович

Партисипативна демократія в умовах політичних змін

УДК 321.7

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2024-3.13>

Нечай Олександр Віталійович
аспірант кафедри політології
та загальноправових дисциплін
Національного університету
«Запорізька політехніка»
вул. Жуковського, 64,
Запоріжжя, Україна
ORCID: 0009-0009-4865-4365

Актуальність проблеми. В умовах політичних змін, таких як перехід від авторитаризму до демократії, процеси децентралізації чи реформи державного управління, виникає потреба у створенні механізмів, які дозволяють громадянам впливати на рішення, що безпосередньо впливають на їхнє життя. Партисипативна демократія сприяє формуванню більш стабільних і легітимних політичних систем через залучення громадян до прийняття рішень та контроль за їх виконанням.

Мета дослідження. Основною метою статті є дослідження ролі та ефективності партисипативної демократії в умовах політичних змін. Завдання статті передбачають аналіз теорій партисипативної демократії, теорій політичних змін, особливостей партисипативної демократії.

Методи дослідження. У статті використано наступні методи дослідження: метод PEST, модель МакКінсі 7С.

Результати дослідження. У статті партисипативна демократія інтерпретується як політологічний підхід, що акцентує увагу на активній участі громадян у прийнятті рішень та управлінні справами суспільства. Вона включає різноманітні механізми, такі як громадські консультації, референдуми, публічні обговорення та інші форми колективного вирішення проблем. Аналіз партисипативної демократії в умовах політичних змін за допомогою методу PEST показує, що успішна реалізація цього підходу залежить від багатьох факторів. Політична воля та законодавча база, економічні ресурси та фінансова підтримка, соціальна згуртованість та рівень громадянської свідомості, а також розвиток інформаційних технологій і цифрова грамотність є ключовими елементами, які впливають на ефективність партисипативних процесів. Усі ці фактори взаємопов'язані, і їх врахування є важливим для забезпечення успішного впровадження партисипативної демократії в умовах політичних змін.

Аналіз за допомогою моделі МакКінсі 7С дозволяє оцінити партисипативну демократію в умовах політичних змін за різними аспектами, від стратегії і структури до навичок і спільних цінностей. Врахування цих елементів допоможе розробити більш комплексний і ефективний підхід до впровадження партисипативних процесів, забезпечити їх стійкість і підвищити довіру громадян до політичної системи.

Ключові слова: партисипативна демократія, політичні зміни, модернізація, політична культура, економічна залежність, світ-система, структурні розриви.

Вступ. Партисипативна демократія набуває особливого значення в умовах політичних змін, оскільки забезпечує активну участь громадян у процесі прийняття рішень та сприяє більш прозорому і підзвітному урядуванню. Цей підхід до демократії є відповіддю на виклики, з якими стикаються країни, що перебувають на шляху демократичного транзиту, оскільки він дозволяє врахувати різноманітні інтереси та потреби населення.

В умовах політичних змін, таких як перехід від авторитаризму до демократії, процеси децентралізації чи реформи державного управління, виникає потреба у створенні механізмів, які дозволяють громадянам впливати на рішення, що безпосередньо впливають на їхнє життя. Партисипативна демократія сприяє формуванню більш стабільних і легітимних політичних систем через залучення громадян до прийняття рішень та контроль за їх виконанням.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається зростання вимог громадян до участі в управлінні державою, що проявляється у збільшенні кількості громадських ініціатив, акцій протесту та інших форм політичної активності. Це вимагає від урядів адаптації до нових умов та впро-

вадження інноваційних підходів до взаємодії з громадянськістю.

Партисипативна демократія сприяє підвищенню рівня політичної свідомості та активності громадян, зміцненню їхньої довіри до державних інституцій та підвищенню ефективності управлінських рішень. Вона також допомагає уникнути конфліктів та напруженості в суспільстві, оскільки забезпечує можливість відкритого діалогу та врахування думок різних соціальних груп.

Дослідження партисипативної демократії в умовах політичних змін є надзвичайно актуальним у контексті глобальних трансформацій, які відбуваються у багатьох країнах світу. Результати таких досліджень можуть бути корисними для політиків, урядовців, науковців та громадських активістів, які прагнуть сприяти демократичному розвитку та зміцненню інститутів громадянського суспільства.

Мета та завдання статті. Основною метою статті є дослідження ролі та ефективності партисипативної демократії в умовах політичних змін. Завдання статті передбачають аналіз теорій партисипативної демократії, теорій політичних змін, особливостей партисипативної демократії.

У статті використано наступні **методи дослідження**: метод PEST (Political, Economic, Social, Technological) дозволяє розглянути вплив різних факторів на розвиток партисипативної демократії в умовах політичних змін, модель МакКінсі 7 С дає змогу аналізувати партисипативну демократію в умовах політичних змін, та які елементи допоможуть краще зрозуміти різні аспекти та визначити стратегії впровадження партисипативної демократії.

Результати дослідження. Змістовний аспект партисипативної демократії може бути розкритий через аналіз теорій.

Теорія комунікативної дії (Ю. Габермас) акцентує увагу на комунікативному раціоналізмі, де демократичний процес полягає в участі громадян у відкритих та раціональних дискусіях. Автор теорії підкреслює важливість публічної сфери, де громадяни можуть обговорювати та формувати думку щодо суспільних справ [5].

Теорія асоціативної демократії (П. Хьорст) пропонує модель демократії, де ключову роль відіграють асоціації громадян. Вони беруть активну участь у прийнятті рішень та управлінні, доповнюючи і навіть замінюючи державні структури в певних сферах [6].

Теорія радикальної демократії (Ш. Муфф та Е. Лаклоу) розробили теорію радикальної демократії, яка акцентує увагу на боротьбі за гегемонію та визнанням різноманіття в політичному просторі. Вони вважають, що демократія повинна бути динамічною і враховувати постійно змінювані соціальні та політичні конфлікти [7].

Теорія партисипативної демократії (Керол Пейтман) аргументує, що участь громадян у прийнятті рішень сприяє розвитку демократичних навичок і розширенню демократії. Вона підкреслює важливість залучення громадян на всіх рівнях прийняття рішень [10].

Теорія деліберативної демократії (Дж. Драйзек та Дж. Фішкіна) підкреслює важливість обговорень та колективного прийняття рішень. Драйзек і Фішкін акцентують на тому, що демократичний процес повинен включати ретельне обговорення та врахування думок всіх зацікавлених сторін [2].

Ці теорії та їхні автори зробили значний внесок у розвиток концепції партисипативної демократії, розкриваючи різні аспекти та підходи до залучення громадян у процеси прийняття рішень. Аналіз зазначених вище теорій дає змогу сформулювати наступне визначення партисипативної демократії. Партисипативна демократія – це політологічний підхід, що акцентує увагу на активній участі громадян у прийнятті рішень та управлінні справами суспільства. Вона включає різноманітні механізми, такі як громадські консультації, референдуми, публічні обговорення та інші форми колективного вирішення проблем. Партисипативна демократія

сприяє розвитку демократичних навичок серед громадян, збільшує їхню політичну свідомість та відповідальність, а також сприяє підвищенню легітимності та ефективності управління.

Цей підхід базується на переконанні, що рішення, які приймаються з активною участю громадян, краще відповідають реальним потребам і інтересам суспільства, сприяють вирішенню конфліктів та підтримці соціальної коесії.

Логічним видається перейти до аналізу теорій політичних змін. Теорія модернізації (С. М. Ліпсет) стверджує, що економічний розвиток і соціальна модернізація сприяють демократизації. Високий рівень економічного розвитку, урбанізація, освіта та інші аспекти модернізації ведуть до зростання середнього класу, що сприяє демократичним перетворенням [8].

Теорія політичної культури (Г. Алмонд і С. Верба) досліджують, як політична культура впливає на стабільність і розвиток демократії. Вони визначають різні типи політичної культури (парохіальна, підданська, культура участі) та їхній вплив на політичні зміни [1].

Теорія залежності (А. Г. Франк) аргументує, що економічний розвиток країн периферії обмежується через їхню залежність від країн-метрополій. Це призводить до економічної нерівності та політичної нестабільності в країнах, що розвиваються [3].

Теорія світ-системи (І. Валлерстайн) розглядає світ як єдину систему, де існує поділ на центр, напівпериферію та периферію. Зміни в світ-системі відбуваються через взаємодію цих елементів і боротьбу за економічну та політичну владу [11].

Теорія структурних розривів (Б. Мур) аналізує, як різні соціальні структури та їхні зміни призводять до різних політичних результатів, таких як демократія, фашизм чи комунізм. Він підкреслює роль аграрних структур та класових відносин у цьому процесі [9].

Теорія перевороту (Т. Гурр) аналізує причини політичних переворотів і революцій, підкреслюючи важливість відносної депривації, тобто різниці між очікуваннями людей та їхньою реальною ситуацією [4].

Ці теорії надають різні перспективи і пояснення політичних змін, враховуючи економічні, соціальні, культурні та структурні фактори.

Проведений аналіз теорій дає змогу надати наступне визначення поняття «політичні зміни» – це процеси трансформації політичних структур, інститутів, політик та поведінки в суспільстві. Ці зміни можуть включати демократизацію, зміни в політичній культурі, революції, перевороти, зміни в системах влади, а також вплив глобальних економічних і соціальних тенденцій на політичні системи.

Партисипативна демократія в умовах політичних змін має свої специфічні риси та виклики, що

впливають з динамічного характеру перехідного періоду. У таких умовах акцент робиться на залученні громадян до процесу прийняття рішень, забезпеченні прозорості, підзвітності та легітимності влади.

В умовах політичних змін, таких як перехід від авторитаризму до демократії, децентралізація або реформи державного управління, залучення громадян до процесу прийняття рішень стає ключовим завданням. Організація зустрічей, де громадяни можуть висловлювати свої думки і пропозиції щодо ключових політичних і соціальних питань. Проведення загальнонаціональних або місцевих голосувань для ухвалення важливих рішень.

Під час політичних змін довіра до уряду і політичних інституцій може бути низькою. Партисипативна демократія сприяє підвищенню прозорості і підзвітності через: забезпечення громадян доступом до інформації про діяльність уряду і процеси прийняття рішень, впровадження систем, за допомогою яких громадяни можуть повідомляти про свої думки та отримувати відповіді на свої запитання.

Партисипативні процеси допомагають підвищити легітимність влади, оскільки громадяни відчують себе частиною процесу прийняття рішень і більше довіряють владі, яка враховує їхні потреби та інтереси. Партисипативна демократія сприяє соціальній згуртованості, оскільки забезпечує включення різних соціальних груп у процес прийняття рішень: залучення до процесу прийняття рішень представників різних етнічних, соціальних та економічних груп, відкритий діалог і врахування різних точок зору допомагають знизити рівень соціальної напруженості.

Активна участь громадян у політичних процесах сприяє розвитку громадянської свідомості та політичної культури. Це включає проведення освітніх програм і тренінгів, які підвищують обізнаність громадян про їхні права і обов'язки, а також про механізми участі в політичному житті, участь у партисипативних процесах допомагає громадянам розвивати навички критичного мислення, аргументації і співпраці. Сучасні технології відіграють важливу роль у партисипативній демократії, особливо в умовах політичних змін. Впровадження цифрових платформ, які полегшують доступ громадян до інформації і процесів прийняття рішень. Використання соціальних мереж і спеціалізованих онлайн-платформ для обговорення політичних питань і проведення опитувань громадської думки.

Попри переваги, партисипативна демократія в умовах політичних змін стикається з рядом викликів: у деяких країнах або регіонах громадяни можуть не мати достатнього досвіду і знань для ефективної участі в політичних процесах, історична недовіра до політичних інституцій може

стримувати активну участь громадян, впровадження партисипативних механізмів може вимагати значних ресурсів, що може бути складним для країн з обмеженими бюджетами.

Загалом, партисипативна демократія в умовах політичних змін може сприяти більшій залученості громадян, підвищенню легітимності влади, соціальній згуртованості та розвитку демократичних інституцій. Однак, для її ефективного впровадження необхідно подолати ряд викликів і бар'єрів, а також адаптувати підходи до конкретних умов і контексту.

Перейдемо до аналізу партисипативної демократії в умовах політичних змін за допомогою методу PEST (Political, Economic, Social, Technological).

Виходячи із зазначеного вище контексту Метод PEST (Political, Economic, Social, Technological) дозволяє розглянути вплив різних факторів на розвиток партисипативної демократії в умовах політичних змін. Говорячи про політичні фактори слід згадати про стабільність політичної системи (в умовах демократичного транзиту стабільність політичної системи часто є слабкою, партисипативні механізми можуть сприяти стабільності через залучення громадян до прийняття рішень, що підвищує довіру до влади), політичну волю та підтримку (ефективність партисипативної демократії залежить від політичної волі керівництва підтримувати та розвивати ці механізми. Без підтримки на високому рівні, ініціативи можуть залишитися лише на папері), законодавчу базу (необхідність адаптації законодавства для підтримки партисипативних процесів, включаючи закони про доступ до інформації, проведення референдумів та інші форми громадських консультацій).

Економічні фактори передбачають: ресурсну забезпеченість (реалізацію партисипативних процесів потребує фінансових і матеріальних ресурсів, економічні проблеми можуть обмежувати можливості для впровадження таких механізмів), економічну нерівність (високий рівень економічної нерівності може обмежувати участь деяких груп населення в партисипативних процесах, оскільки економічно вразливі верстви можуть мати обмежений доступ до інформації та часу для участі в цих процесах), фінансування громадянського суспільства (підтримка неурядових організацій і громадянських ініціатив, які займаються просуванням партисипативної демократії, потребує стабільного фінансування).

Соціальні фактори включають рівень громадянської свідомості (для ефективної партисипативної демократії важливо, щоб громадяни мали високий рівень політичної освіти і були поінформовані про свої права та можливості), соціальну згуртованість (партисипативна демократія сприяє соціальній згуртованості, але також потребує її для успішної

реалізації. Умови соціальної роз'єднаності або високого рівня конфліктів можуть ускладнювати процеси залучення), культурні та етнічні різноманітності (в умовах культурного і етнічного різноманіття партисипативна демократія може допомогти в забезпеченні інклюзивності та врахуванні інтересів усіх груп населення).

Технологічні фактори передбачають розвиток інформаційних технологій (сучасні технології, зокрема інтернет і соціальні мережі, можуть значно полегшити процеси участі громадян у прийнятті рішень, забезпечуючи доступ до інформації та можливості для комунікації), цифрову грамотність (високий рівень цифрової грамотності населення є важливим фактором для успішної реалізації електронних платформ і інших технологічних рішень в партисипативній демократії), безпеку даних (забезпечення безпеки та конфіденційності даних є критичним для підтримки довіри громадян до електронних систем участі).

Аналіз партисипативної демократії в умовах політичних змін за допомогою методу PEST показує, що успішна реалізація цього підходу залежить від багатьох факторів. Політична воля та законодавча база, економічні ресурси та фінансова підтримка, соціальна згуртованість та рівень громадянської свідомості, а також розвиток інформаційних технологій і цифрова грамотність є ключовими елементами, які впливають на ефективність партисипативних процесів. Усі ці фактори взаємопов'язані, і їх врахування є важливим для забезпечення успішного впровадження партисипативної демократії в умовах політичних змін.

Модель Маккінсі 7С включає сім взаємопов'язаних елементів, які можна використовувати для аналізу та оцінки організаційних змін і процесів. У випадку партисипативної демократії в умовах політичних змін ці елементи допоможуть краще проаналізувати багатоаспектність партисипативної в умовах політичних змін.

Першим елементом є стратегія. Стратегія партисипативної демократії включає плани і дії, спрямовані на забезпечення участі громадян у процесі прийняття рішень. В якості особливостей стратегії слід визначити розробку програм і політики, що сприяють залученню громадян до прийняття рішень, використання інструментів електронного урядування, створення механізмів зворотного зв'язку між владою і громадянами.

Наступним елементом є структура. Структура відображає організаційні форми і взаємозв'язки між різними елементами системи. У якості специфіки можливо виокремити децентралізовані структури управління що полегшують доступу громадян до процесів прийняття рішень, створення незалежних громадських рад і комітетів, чітке розподілення повноважень між урядовими та неурядовими організаціями.

Далі можна виокремити елемент – системи. Системи включають процедури, процеси та технології, що підтримують функціонування партисипативної демократії. Системи передбачають, перш за все, впровадження інформаційних систем для збору та аналізу інформації про громадську думку, автоматизацію процесів реєстрації та участі громадян у голосуванні і референдумах, забезпечення прозорості та підзвітності через публікацію звітів та даних.

Наступним важливим елементом є спільні цінності. Спільні цінності є фундаментальними переконаннями та принципами, які поділяються всіма учасниками. До них можна віднести віру в демократичні цінності та права громадян на участь у прийнятті рішень, пріоритетність прозорості, відкритості та підзвітності, важливість інклюзивності та врахування різноманітних точок зору.

Слідуючим елементом є стиль керівництва. Стиль керівництва визначає, як лідери організації ведуть і мотивують своїх підлеглих. До специфіки цього елемента відносяться лідерство, що підтримує відкритий діалог і сприяє участі громадян, відкритий і інклюзивний стиль управління, що заохочує ініціативу з боку громадян, підтримка і розвиток громадянського суспільства через консультації та партнерства.

Наступним елементом є персонал. Персонал включає людей, які працюють в організації та їхні навички. Специфіка персоналу полягає у розвитку компетенцій та навичок у сфері партисипативної демократії серед державних службовців, залучення експертів і консультантів для підтримки процесів громадської участі, підтримку волонтерських ініціатив та громадських активістів.

Ще одним елементом є навички. Навички відображають ключові здібності та компетенції, необхідні для успішної реалізації партисипативної демократії. До особливостей цього елемента можна віднести: навички управління громадськими процесами та залучення громадян, технічні навички для роботи з інформаційними системами та електронними платформами, комунікаційні навички для ефективного взаємодії з громадянами і зацікавленими сторонами.

Аналіз за допомогою моделі МакКінсі 7С дозволяє оцінити партисипативну демократію в умовах політичних змін за різними аспектами, від стратегії і структури до навичок і спільних цінностей. Врахування цих елементів допоможе розробити більш комплексний і ефективний підхід до впровадження партисипативних процесів, забезпечити їх стійкість і підвищити довіру громадян до політичної системи.

Висновки. Партисипативна демократія в умовах політичних змін пропонує механізми залучення громадян до процесу прийняття рішень, що сприяє підвищенню легітимності влади та зміцненню

демократичних інститутів. Аналіз за допомогою таких методів, як PEST, МакКінсі 7С забезпечує всебічний підхід до оцінки та вдосконалення партисипативних процесів в умовах політичних змін. Це дозволяє створити умови для більш активної участі громадян у прийнятті рішень та сприяє зміцненню демократичних інститутів у перехідних суспільствах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Almond Gabriel A. Verba Sidney The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations Princeton University Press. 1963. 574 p.
2. Dryzek John S. Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations (Oxford Political Theory) Oxford University Press Oxford University Press. 2002. 208 p.
3. Frank Andre Gunder The Development of Underdevelopment 1966. Vol. 18, No. 4.
4. Gurr Ted Robert Why Men Rebel. Routledge 2012. 446 p.
5. Habermas Jürgen The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society. Beacon Press. 1985. 465 p.
6. Hirst Paul Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance. University of Massachusetts Press. 1994. 232 p.
7. Laclau Ernesto, Mouffe Chantal Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic. *Politics Verso*. 2001. 240 p.
8. Lipset Seymour Martin Political Man: The Social Bases of Politics, Expanded Edition The Johns Hopkins University Press. 1981. 608 p.
9. Moore B. Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World. Beacon Press, 1993. 586 p.
10. Pateman Carole Participation and Democratic Theory Cambridge University Press. 1976 132 p.

11. Wallerstein I. The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century University of California Press. 2011. 442 p.

REFERENCES:

1. Almond Gabriel A. Verba Sidney (1963) The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations Princeton University Press. 574 p. [in English]
2. Dryzek John S. (2002) Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics, Contestations (Oxford Political Theory) Oxford University Press Oxford University Press. 208 p. [in English]
3. Frank Andre Gunder (1966) The Development of Underdevelopment Vol. 18, No. 4. [in English]
4. Gurr Ted Robert (2012) Why Men Rebel. Routledge. 446 p. [in English]
5. Habermas J. (1985) The Theory of Communicative Action, Volume 1: Reason and the Rationalization of Society. Beacon Press. 465 p. [in English]
6. Hirst P. (1994) Associative Democracy: New Forms of Economic and Social Governance. University of Massachusetts Press. 232 p. [in English]
7. Laclau E., Mouffe C. (2001) Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic. *Politics Verso*. 240 p. [in English]
8. Lipset Seymour Martin (1981) Political Man: The Social Bases of Politics, Expanded Edition The Johns Hopkins University Press. 608 p. [in English]
9. Moore B. (1993) Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World. Beacon Press. 586 p. [in English]
10. Pateman C. (1976) Participation and Democratic Theory Cambridge University Press. 132 p. [in English]
11. Wallerstein I. (2011) The Modern World-System I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century University of California Press. 442 p. [in English]

Participatory democracy in the conditions of political changes

Nechay Oleksandr Vitaliyovych

Postgraduate Student at the Department
of Political Science and General Legal
Disciplines
National University Zaporizhzhia
Polytechnic
Zhukovsky str., 64, Zaporizhzhia, Ukraine
ORCID: 0009-0009-4865-4365

The urgency of the problem. In the conditions of political changes, such as the transition from authoritarianism to democracy, processes of decentralization or public administration reforms, there is a need to create mechanisms that allow citizens to influence decisions that directly affect their lives. Participatory democracy contributes to the formation of more stable and legitimate political systems through the involvement of citizens in decision-making and control over their implementation.

The aim of the study. The main goal of the article is to study the role and effectiveness of participatory democracy in the conditions of political changes. The tasks of the article involve the analysis of theories of participatory democracy, theories of political changes, features of participatory democracy.

Research methods. The article uses the following research methods: the PEST method, the McKinsey 7 C model.

Research results. In the article, participative democracy is interpreted as a political approach that focuses on the active participation of citizens in decision-making and management of society's affairs. It includes various mechanisms, such as public consultations, referenda, public discussions and other forms of collective problem solving. Analysis of participatory democracy in the context of political change using the PEST method shows that the successful implementation of this approach depends on many factors. Political will and legislative framework, economic resources and financial support, social cohesion and level of civic consciousness, as well as the development of information technologies and digital literacy are key elements that influence the effectiveness of participatory processes. All of these factors are interrelated and their consideration is important to ensure the successful implementation of participatory democracy in the face of political change.

Analysis using the McKinsey 7C model allows to evaluate participatory democracy in the context of political changes in various aspects, from strategy and structure to skills and shared values. Taking these elements into account will help develop a more comprehensive and effective approach to the implementation of participatory processes, ensure their sustainability and increase citizens' trust in the political system.

Key words: participatory democracy, political changes, modernization, political culture, economic dependence, world-system, structural gaps.